

GRID Consult
de Fluit 35
1398 CA MUIDEN
tel: +31+294+263015
info@grid-consult.nl

aan: De Vaste Tweede Kamer Commissie
voor Binnenlandse Zaken
Postbus 20018
2500 EA 's-GRAVENHAGE

De weg naar een effectief energielabel:
discussiestuk ten behoeve van het overleg op 14 april 2011

Muiden, 8 april 2011

Het huidige energielabel is vooral een juridisch document, waarbij reproduceerbaarheid voorop staat. Daartoe zijn de instructies voor het opnemen van dit label aangescherpt. Het volgen van deze instructies levert niet zelden resultaten op die strijdig zijn met de fysische werkelijkheid, maar ook hierin voorzien de richtlijnen: de energieprestatieadviseur dient te allen tijde deze richtlijnen te volgen, ook wanneer hij meent dat zij in strijd zijn met de werkelijkheid. Het is immers de bedoeling dat twee energieprestatieadviseurs tot hetzelfde resultaat komen, en bij de inschatting van de fysische werkelijkheid zouden verschillen kunnen ontstaan.

Het nauwkeurig aansluiten bij de fysische werkelijkheid zou in veel gevallen een extra inspanning van de energieprestatieadviseur betekenen die de huidige praktijk overstijgt: zo moeten, bijvoorbeeld, alle thermische bufferruimtes (zolders, inpandige garages, portieken) adequaat beschreven worden, isolatiekwaliteiten nauwkeurig bepaald worden, en koudebruggen nauwkeurig in kaart gebracht worden. Enige van deze aspecten worden trouwens door de Europese Richtlijn vereist, zie bijlage 1. Het wordt dan vakwerk, en dat staat op gespannen voet met het streven naar gematigde administratieve lasten. Een aantal suggesties voor verbetering staan beschreven in ons rapport "Betrouwbaarheid van Energielabel en Maatwerkadvies". Daarin staat beschreven hoe tekortkomingen in de methodiek kunnen leiden tot inefficiënte besparingsmaatregelen en fysisch onjuiste energielabels.

En voor wat betreft die reproduceerbaarheid: in de brief van de minister (kst 30196-115 dd. 13 oktober 2010) staat dat volgens een recent rapport van de VROM-inspectie nog steeds van de dertig onderzochte woningen bij herkeuring er acht niet voldeden aan de kwaliteits-eisen en er vijf (moet zes zijn, zie verderop) in een andere labelklasse vielen. Dus nu al blijken de richtlijnen te gecompliceerd om te volgen, laat staan als het energielabel beter overeen moet gaan stemmen met de fysieke werkelijkheid.

Wanneer het energielabel een ondeugdelijk product blijkt te zijn, zal sanctionering op het ontbreken ervan op onbegrip stuiten. Woningbezitters zullen tegen de laagst mogelijke kosten aan deze verplichting willen voldoen, hetgeen uiteraard nog eens de kwaliteit van het geleverde werk onder druk zet.

De minister is van plan het ontbreken van een energielabel te sanctioneren wanneer de reproduceerbaarheid van de labels "aanvaardbaar" is, dat wil in de huidige methodiek zeggen: als bijvoorbeeld minstens 98% - zoals op het AO gesuggereerd werd - van de verstrekte labels een afwijking van minder dan 8% van de correcte energie-index vertonen.

Dat is een slecht idee, want dat betekent nog steeds dat op termijn tienduizenden woningbezitters betalen voor een fout label. Eens te meer is dit het geval omdat ook wanneer het label 'correct' is de toegestane afwijking van 8% in zeer veel gevallen tot een verkeerde labelklasse kan leiden.

Het voornoemde rapport van de VROM inspectie levert daarvan ongewild een voorbeeld: de afgegeven index is in één geval 1,32 hetgeen tot een C-label leidt, en de index zou bij herkeuring 1,28 zijn, hetgeen tot een B-label leidt. Met slechts 3% afwijking zouden beide resultaten 'correct' zijn. Het rapport van de VROM inspectie vermeldt ten onrechte in beide gevallen een B-label. Het aantal foutieve labels is dus zes, en niet vijf, zoals het rapport wil doen geloven. Naast valide punten is dat, mijns inziens, één van meerdere tekortkomingen van dit rapport.

En ook al omdat een 'correct' energielabel vaak niet overeenstemt met de fysieke werkelijkheid ben ik van mening dat er geen sancties verbonden mogen zijn aan het bezit, aanschaf of verkoop van een woning met een "slecht" label. Als een woning energie-onzuinig is wordt de sanctie toch wel opgelegd in de vorm van een hoge energierekening met een groot aandeel regulerende energiebelasting. Daarom is het een oneerlijk en slecht idee fiscale etc. consequenties te verbinden aan het energielabel.

Nu is de praktijk vaak dat bij het vaststellen van het energielabel een beslisdigram gevolgd wordt waarbij voor de onderhavige constructies uitsluitend het bouwjaar (de datum van de bouwvergunning) van de woning wordt ingevuld. Dat leidt er in nagenoeg alle gevallen toe dat voor een niet-verbeterde woning een bepaald bouwjaar tot een bepaalde labelklasse leidt. Met andere woorden: voor niet-verbeterde woningen is in het algemeen zonder meer op basis van bouwjaar de labelklasse te bepalen, zonder de woning te bezoeken. Ik toon dit aan in bijlage 2.

Daarom is het een goed idee de impasse te doorbreken door het verplichte energielabel gratis toe te kennen op basis van bouwjaar (zeg: "te berekenen op basis van bouwjaar" om aan de Europese richtlijn (EPBD) te voldoen, zie bijlage 1) waarbij er van uitgegaan wordt dat de staat van de woning conform dat bouwjaar is. Voor deze woning wordt alléén een labelklasse afgegeven en worden suggesties gedaan, ten bate van de eigenaar of bewoner, hoe de woning te verbeteren is, en welke besparingen dat per m² zal opleveren bij standaard bewoner gedrag. Het label vermeldt dus géén energie-index en is duidelijk herkenbaar als 'start-label'.

Vele woningen zullen echter verbeterd zijn en dus vele eigenaren zullen zich tekort gedaan voelen, en een nauwkeuriger label wensen. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer het energielabel maatgevend is voor het toekennen van subsidies, of wanneer de eigenaar bij de verkoop van de verbeterde woning deze gunstig wil presenteren aan de potentiële koper. In dat geval kan dit start-label op vrijwillige basis vervangen worden door een ter plaatse zorgvuldig opgenomen label. De woningeigenaar zal nadrukkelijker dan nu het geval is verlangen dat dit een nauwkeurig label is, en de energieprestatieadviseur zal meer dan nu het geval is gemotiveerd zijn om tegen een passende vergoeding nauwkeurig werk af te leveren. Een passende klantvriendelijke klachtenregeling en een verbeterde informatie verstrekking (begrijpelijke opname gegevens) aan de opdrachtgever passen in dit proces van kwaliteitsverbetering.

Op dat definitieve label wordt wél een energie-index vermeld, en een gebouwgebonden verbruik voorspeld, zoals bij het nu vigerende label.

Mijn suggestie zal niet alleen leiden tot een maatschappelijke acceptatie van het label en een stimulering van de branche om kwaliteitswerk te leveren, maar vooral ook tot het nuttig gebruik van het label als sturingsinstrument bij woningverbetering. Alle bruikbare suggesties om tot besparing en comfortverbetering te komen staan immers vermeld op het label, zowel in het eerste als laatste geval. Daarmee voldoet het aan de doelstelling van het energielabel. En voor aversie tegen het gratis start-label met nuttige suggesties is geen enkele reden, en al helemaal niet tegen een vrijwillig nauwkeurig energielabel dat de woningeigenaar zélf verlangde.

ir. Jan Bovenlander, Energieprestatieadviseur

Bijlagen:

- 1: Reactie op standpunt minister Donner aangaande het 'start-label'
- 2: Bepaling van start-labels voor verschillende woningtypes, woninggroottes, en bouwjaren.
- 3: Rekenblad.

Bijlage 1

Reactie op standpunt minister Donner aangaande het 'start-label'

Minister Donner meent dat ons voorstel voor een 'start-label' strijdig is met de EPDB, met name met artikel 12. Hij stelt dat "De eerdere bepalingen houden in dat er een opname moet zijn en dat het certificaat niet puur op basis van het bouwjaar kan worden afgegeven, al ben ik gaarne bereid om daarover verder te discussiëren". Die discussie gaan we graag aan.

Artikel 12 gaat over de afgifte van energieprestatiecertificaten (energielabels), uit niets blijkt dat het energielabel daadwerkelijk aan de hand van een opname moet worden vastgesteld.

Met de definitie van een "energieprestatiecertificaat" (artikel 2) komen we verder, deze luidt: "een door een lidstaat, of door een door deze lidstaat aangewezen rechtspersoon erkend certificaat waarin het resultaat van de berekening van de energieprestatie van een gebouw of gebouweenheid is opgenomen, welke is berekend volgens een overeenkomstig artikel 3 goedgekeurde methodologie".

Artikel 3 verwijst op zijn beurt naar bijlage 1, en laat toe dat op nationaal niveau de methodologie wordt vastgesteld.

In bijlage 1 lezen we dat "De energieprestatie van een gebouw wordt bepaald op basis van de berekende of feitelijke jaarlijkse energie die wordt verbruikt om te voldoen aan de verschillende behoeften waarmee het normale gebruik gepaard gaat en geeft aan welke verwarmingsenergie en koelingsenergie (energie om oververhitting te voorkomen) vereist is om de beoogde temperatuur van het gebouw in stand te houden en in de huishoudelijke warmwaterbehoefte te blijven voorzien." Ook in de rest van deze bijlage, en in de volledige richtlijn, lezen we nergens dat, anders dan de minister betoogt, een opname vereist is.

Berekening is voldoende. En het startlabel is weldegelijk berekend, op basis van bouwjaar.

Formeel moet bij de berekening "in aanmerking worden genomen": *warmtecapaciteit*, isolatie, passieve verwarming, *koelingselementen*, *koudebruggen*, verwarmingsinstallatie, warmwatervoorziening, *airco's*, ventilatie, etc.

De huidige labelmethodiek houdt (nog) geen rekening met veel van deze aspecten, namelijk de in *cursief* vermelde. Dientengevolge wordt er nu (nog) niet voldaan aan de Europese Richtlijn, tenzij "in aanmerking nemen" wordt opgevat als "overwogen" en vervolgens "niet betrekken". Zoals betoogd zal het volledig betrekken van alle genoemde aspecten de labelmethodiek verder compliceren, met een kans op nog meer fouten.

Minister Donner betoogt dat we met het 'start-label' "afhankelijk zijn van de vraag of door de bouwer is voldaan aan alle bouwvoorschriften." Hij gaat er aan voorbij dat ook nu veelal het label tot stand komt aan de hand van het bouwjaar. Het is correct dat zulke energielabels weinig informatie opleveren. Daarvoor is een nauwkeurige opname nodig, echter, de onderzoeksplicht van de energieprestatieadviseur is beperkt, en hij mag desgewenst gewoon uitgaan van het bouwjaar. Het is duidelijk dat we met de vigerende methodiek evenzeer afhankelijk zijn van de vraag of door de bouwer is voldaan aan alle bouwvoorschriften.

Het startlabel negeert inderdaad "De mate waarin de installaties van invloed zijn op de prestatie en de mogelijk aangebrachte verbeteringen, zoals nadien aangebrachte isolatie, dubbele beglazing en dergelijke". Deze worden echter, indien van toepassing, afgedekt met het vrijwillige en nauwkeurige label.

"Een bouwjaar kun je ook uit de papieren halen als je geïnteresseerd bent; daarmee zou je dan meteen het label weten. Daarvoor hoeft je geen apart label te hebben", zegt de minister. Dat klopt, maar de minister miskent hier de feitelijke achtergrond van het label: energiebesparing. Naast de labelklasse staat daartoe belangrijkere informatie op het label (of bijlage): namelijk welke maatregelen te treffen zijn, met welke besparingen, en welke comfort- en gezondheidsverbeteringen voor typisch het onderhavige bouwjaar. En dat is uiteindelijk het doel van het energielabel.

Bijlage 2

Bepaling van start-labels voor verschillende woningtypes, woninggroottes, en bouwjaren.

Om te onderzoeken welk label als startlabel voor de hand ligt, hebben wij van tien verschillende woningtypes de energie-index berekend. Dit betreft van de meergezinswoningen (met name galerijwoningen) de zes mogelijke „verschijningsvormen“: hoekappartementen en tussenappartementen, zowel op de bovenste woonlaag (onder het dak), een tussenwoonlaag, en de onderste woonlaag (met een vloer grenzend aan kruipruimte of grond), dus zes „verschijningsvormen“. Voor wat betreft de ééngesinswoningen hebben wij hoekhuizen (dus ook twee-onder-een kap), tussenwoningen, en vrijstaande huizen doorgerekend, de laatste met en zonder onverwarmde zolder (vliering) met een ongeïsoleerde zoldervloer. Totaal dus tien woningtypes. Deze woningen hebben we gevarieerd in grootte; we hebben de energie-index voor een woonoppervlakte van 50m², 100m² en 200m² voor al deze types berekend.

De labelmethodiek gaat in de onderhavige beslisdiagrammen uit van een zestal mogelijk bouwperioden, met ieder zijn eigen consequentie voor de thermische eigenschappen van de bouwconstructies. De perioden zijn: tot 1965, 1965 tot 1975, 1975 tot 1983, 1983 tot 1988, 1988 tot 1992 en vanaf 1992. Deze zijn alle voor de tien woningtypes, en de drie woninggroottes doorgerekend. Totaal zijn er dus 180 labels bepaald.

Naast de constructie-eigenschappen die door het beslisdiagram voor de ondoorzichtige geveldelen wordt gegeven speelt natuurlijk ook de beglazing een rol. Voor bouwjaren tot 1983 is er van uitgegaan dat de woning met enkel glas werd opgeleverd, daarna met dubbelglas (geen HR-isolatieglas). De buitengevels zijn in dit model voor een/derde voorzien van glas. Ook de installatie speelt een grote rol bij de bepaling van het energielabel. Tot 1983 is uitgegaan van een verwarmingsinstallatie met een Conventioneel Rendement, voor 1983-88 een Verbeterd Rendementsinstallatie met waakvlam, voor 1988-1992 een Verbeterd Rendementsinstallatie met elektrische ontsteking, en vanaf 1992 een Hoog Rendementinstallatie. Omdat de regels gebieden een conservatieve inschatting te maken is hier voor een HR100 installatie gekozen. Voor wat betreft de ventilatievoorzieningen is tot 1975 gekozen voor natuurlijke ventilatie, na 1975 voor mechanische afvoer en natuurlijke aanvoer.

De resultaten zijn als volgt:

- De groep met een bouwjaar na 1992 heeft een gemiddelde energie-index van 1,24 hetgeen tot een B-label zou leiden. De spreiding is met een gemiddelde standaard deviatie in de resultaten van 0,06 gering. Echter, een viertal woningen heeft een C-label, en alle anderen bevinden zich 'bovenin' het B-label, dus aan de zijde van het C-label. Als voor een B-label als startlabel wordt gekozen is de kans groot dat dit onverdiend is. Daarom pleiten wij voor een C-startlabel voor deze hele groep. Daarmee kan een startlabel nooit beter zijn dan een C-label, en blijft er ook voor deze groep een 'handelingsperspectief'.
- De groep met een bouwjaar van 1988 tot 1992 heeft een gemiddelde energie-index van 1,47 hetgeen tot een C-label leidt. De spreiding is met een gemiddelde standaard deviatie in de resultaten van 0,05 gering. Alle onderzochte woningen vallen in de C-label klasse, waarmee wij pleiten voor een C-startlabel voor deze hele groep.
- De groep met een bouwjaar van 1983 tot 1988 heeft een gemiddelde energie-index van 1,68 hetgeen tot een D-label leidt. De spreiding is met een gemiddelde standaard deviatie in de resultaten van 0,07 gering. Een viertal onderzochte woningen heeft een C-label. De gunstigste energie-index is 1,51 (C), hetgeen voldoende dichtbij (minder dan 8% afwijking) de D-klasse ligt om voor deze hele groep voor een D-startlabel te pleiten.
- De groep met een bouwjaar van 1975 tot 1983 heeft een gemiddelde energie-index van 2,20 hetgeen tot een E-label leidt. De gemiddelde standaard deviatie in de resultaten is 0,15, en valt binnen deze labelklasse. De afwijkingen in gunstige zin vallen evenals in de

vorige groep ruimschoots binnen de toegestane foutenmarge, en dat geldt ook voor de enige afwijking in ongunstige zin. Wij pleiten voor een E-startlabel voor deze groep.

- De groep met een bouwjaar van 1965 tot 1975 heeft een gemiddelde energie-index van 2,64 hetgeen tot een F-label zou leiden. De gemiddelde standaard deviatie in de resultaten is 0,23, en valt binnen deze labelklasse. Er zijn afwijkingen in ongunstige zin, echter, deze vallen binnen de toegestane foutenmarge, meestal ruimschoots. Daarnaast zijn er ook afwijkingen in gunstige zin, de beste energie-index is 2,1 hetgeen tot een E-label zou leiden, met name door de gunstige ligging van het onderhavige tussenappartement met een voor dit woningtype extreem groot woonoppervlak. Dit achten wij voldoende uitzonderlijk om voor de hele groep voor een F-startlabel te pleiten; de andere afwijkingen in gunstige zin vallen binnen de toegestane foutenmarge. Ook al omdat het energielabel juist bedoeld is om vergelijking tussen woningen op energetisch gebied, ongeacht de ligging of uitvoering, mogelijk te maken is dit een voor de hand liggende keuze. Bovendien gebiedt de methodiek om in het algemeen conservatieve inschattingen te maken.
- De groep met een bouwjaar tot 1965 heeft een gemiddelde energie-index van 3,25 hetgeen tot een G-label zou leiden. De gemiddelde standaard deviatie in de resultaten is met 0,58 aanzienlijk, de afwijking naar beneden valt in de betere F-label klasse. Er zijn dus meer dan in het vorige geval afwijkingen in gunstige zin, de meest gunstige energie-index is 2,17, hetgeen zelfs tot een E-label zou leiden. Dit betreft weer een gunstig gelegen tussenappartement met een voor dit woningtype extreem groot woonoppervlak. Evenals in het vorige geval en met dezelfde argumenten achten wij dit voldoende uitzonderlijk om voor de hele groep voor een G-startlabel te pleiten.

Resumerend: er zijn voldoende argumenten voor handen om de volgende startlabels toe te kennen:

- Bouwjaar tot 1965: G-label
- Bouwjaar 1965-1975: F-label
- Bouwjaar 1975-1983: E-label
- Bouwjaar 1983-1988: D-label
- Bouwjaar vanaf 1988: C-label

Deze beperkte studie geeft voldoende aanleiding voor het toekennen van een startlabel op basis van bouwjaar, conform de huidige indeling in de labelmethodiek. In het algemeen is, voor een niet-verbeterde woning, het bouwjaar inderdaad bepalend voor de labelklasse, ongeacht de soort of grootte van de woning.

Nadere informatie vindt u op het nu volgende rekenblad:

bouwjaar, gemiddelde, std dev	gemiddeld	hoogste	laagste	top tussen aptt	top hoek aptt	tussen midden aptt	tussen hoek aptt	dg tussen aptt	dg hoek aptt	tussenwoning	hoekwoning	vrijstaande woning	vrijst met onverw zolder	woonoppervlak	installatie
<1965	3,26	3,91	2,50	3,77	3,48	2,50	2,94	2,73	2,96	3,42	3,61	3,91	3,26	50m2	CR, badgeiser, nat. vent
G	G	F	F	G	G	F	G	F	G	G	G	G	G		enkelglas
3,25	3,30	4,02	2,43	3,96	3,71	2,43	2,87	2,53	2,89	3,60	3,82	4,02	3,20	100m2	idem
0,58	G	G	F	G	G	F	F	F	F	G	G	G	G		
	3,20	3,98	2,17	3,98	3,77	2,17	2,59	2,35	2,67	3,64	3,82	3,98	3,03	200m2	idem
	G	G	E	G	G	E	F	E	F	G	G	G	G		
1965-1975	2,74	3,10	2,42	2,83	2,50	2,42	2,83	2,62	2,84	2,55	2,84	3,10	2,91	50m2	CR, badgeiser, nat. vent
F	F	G	F	F	F	F	F	F	F	F	F	G	G		enkelglas
2,64	2,68	3,03	2,34	2,78	2,47	2,34	2,76	2,46	2,79	2,54	2,80	3,03	2,80	100m2	idem
0,23	F	G	E	F	F	E	F	F	F	F	F	G	F		
	2,49	2,84	2,10	2,32	2,32	2,10	2,49	2,29	2,58	2,43	2,65	2,84	2,59	200m2	idem
	F	F	E	F	E	E	F	E	F	F	F	F	F		
1975-1983	2,28	2,48	2,10	2,32	2,10	2,13	2,39	2,15	2,38	2,13	2,32	2,48	2,38	50m2	CR, badgeiser, mech. vent
E	E	F	E	E	E	E	E	E	E	E	E	F	E		enkelglas
2,20	2,23	2,42	2,06	2,26	2,06	2,08	2,34	2,13	2,34	2,10	2,27	2,42	2,30	100m2	idem
0,15	E	F	E	E	E	E	E	E	E	E	E	F	E		
	2,08	2,27	1,90	2,10	1,92	1,90	2,14	2,00	2,19	2,00	2,14	2,27	2,14	200m2	idem
	E	E	D	E	D	D	E	D	E	D	E	E	E		
1983-1988	1,73	1,81	1,66	1,78	1,70	1,67	1,76	1,66	1,73	1,68	1,75	1,81	1,74	50m2	VRwaakvlam-combitap-mech. vent
D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D		dubbelglas
1,68	1,70	1,78	1,61	1,76	1,69	1,64	1,73	1,61	1,70	1,67	1,73	1,78	1,70	100m2	idem
0,07	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D		
	1,61	1,70	1,51	1,68	1,61	1,52	1,61	1,51	1,59	1,60	1,65	1,70	1,61	200m2	idem
	D	D	C	D	D	C	D	C	C	C	D	D	D		
1988-1992	1,50	1,55	1,43	1,50	1,43	1,48	1,55	1,47	1,55	1,45	1,50	1,55	1,51	50m2	VRelec-combitap-mech. vent
C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C		dubbelglas
1,47	1,49	1,56	1,42	1,48	1,42	1,48	1,56	1,49	1,55	1,44	1,49	1,54	1,49	100m2	idem
0,05	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C		
	1,42	1,48	1,35	1,41	1,35	1,40	1,47	1,42	1,48	1,38	1,43	1,47	1,42	200m2	idem
	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C		
1992>	1,23	1,31	1,18	1,24	1,21	1,29	1,31	1,22	1,26	1,18	1,20	1,22	1,20	50m2	HR100-combitap-mech. vent
C	B	C	B	B	B	B	C	B	B	B	B	B	B		dubbelglas
1,24	1,28	1,41	1,19	1,29	1,24	1,36	1,41	1,27	1,32	1,19	1,24	1,27	1,24	100m2	idem
0,06	B	C	B	B	B	C	C	B	C	B	B	B	B		
	1,21	1,34	1,13	1,21	1,17	1,30	1,34	1,20	1,25	1,13	1,16	1,20	1,17	200m2	idem
	B	C	B	B	B	B	C	B	B	B	B	B	B		

energieindex labelklasse uitleg

TOT 1,05 slechtere labelklasse dan groepsgemiddelde

1,06-1,3 betere labelklasse dan groepsgemiddelde

1,31-1,6

1,61-2

2,01-2,4

2,41-2,9

VANAF 2,91

<1965 CR badgeiser natuurlijk enkelglas

1965-75 CR badgeiser natuurlijk enkelglas

1975-83 CR badgeiser mech afv enkelglas

1983-88 VR waakvl combitap mech afv dubbelglas

1988-1992 VR elek combitap mech afv dubbelglas

1992=> HR100 combitap mech afv dubbelglas

CR=conventieel rendement

VR=verbeterd rendement (met waakvlam of elek ontst)

HR100=hoog rendement, conservatieve aanname

invoerfouten voorbehouden